

Тхір В.Б. Вплив явища політичної коректності на утворення евфемізмів в американському варіанті англійської мови / В.Б.Тхір // Мовні і концептуальні картини світу. – К.: Видав. дім Дмитра Бураго, 2004. – Вип. 13. – С.166–171.

*Тхір В.Б.
Прикарпатський університет
імені В.Стефаника*

ВПЛИВ ЯВИЩА ПОЛІТИЧНОЇ КОРЕКТНОСТІ НА УТВОРЕННЯ ЕВФЕМІЗМІВ В АМЕРИКАНСЬКОМУ ВАРІАНТІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена дослідженню впливу явища політичної коректності на утворення евфемізмів в американському варіанті англійської мови. Автор коротко описує саме явище, подає приклади та аналізує структурні особливості евфемізмів, що виникли внаслідок прагнення мовців бути політично коректними. Автор описує явище евфемістичних ланцюгів та наводить їх приклади з евфемізмами політичної коректності як компонентними складовими.

The article deals with the investigation of the influence of the phenomenon of political correctness on euphemisms generation in American English. The author briefly describes the phenomenon itself, provides examples and analyses structural peculiarities of euphemisms, which sprang up as a result of the speakers' intention to be politically correct. The author describes the phenomenon of euphemistic chains and provides the examples of them with euphemisms of political correctness as their constituents.

В англійській мові, зокрема американському її варіанті, в останні 15 років значного поширення набуло явище політичної коректності (political correctness), яке стало одним з домінуючих джерел виникнення евфемізмів. Сучасні словники евфемізмів [5, 6, 12] фіксують евфемізми-неологізми,

викликані прагненням мовців бути політично коректним, політично коректна лексика є об'єктом дослідження як вітчизняних, так і західних мовознавців [1, 5, 8, 10, 12], але в цій статті вперше робиться спроба окреслити основні особливості впливу явища політичної коректності на виникнення евфемізмів в американському варіанті англійської мови та проаналізувати основні зміни, яких зазнає лексика в результаті цього впливу.

Історію виникнення терміна “*political correctness*” прослідкувати важко. Припускають, що вперше його було вжито в 1987р. в бестселлері Алана Блума “*The Closing of the American Mind*”. У вузькому розумінні виникнення терміна “політична коректність” пов’язують з протестом проти чоловічої зверхності над жінками, а в широкому змісті політична коректність в мові охоплює делікатні теми вікової, расової та статевої приналежності, соціального та майнового статусу, здоров’я та зовнішнього вигляду, фізичного розвитку, безробіття та ін., що вимагають вживання одиниць вторинної номінації для уникнення образи чи некоректного ставлення до індивіда: *optically darker, photonically non-receptive* замінює лексему *blind, visually oriented - deaf, economically unprepared - poor, displaced homeowner - bum, selectively perceptive - insane, self-paced cognitive ability - learning disability, dysfunctional family - broken home*, [14], *to have a nervous disability - to be mentally ill, lower income brackets - poor, special area - area of high unemployment, special* чи *approved schools - schools for the backward or troublesome, bachelor girl* чи *swinging single - spinster, separate development - racial apartheid* [9:73], *unwaged - unemployed, substandard housing - slums, developing countries - poor countries* [1:9].

В більшості випадків мовці пояснюють вживання евфемізмів політичної коректності бажанням уникнути будь-якого виду дискримінації (статевої, расової, класової, розумової та ін.): наприклад, представник європеїдної раси з метою уникнення дискримінації темношкірих при вживанні лексеми *white* евфемізується термінами *non African-American, non African-Indian, European*

American чи *Caucasian*. Серед прихильників політичної коректності широкого вживання набули номінації для позначення різних видів самої дискримінації: *racism* (расова дискримінація), *sexism* (статева дискримінація), *ageism* (дискримінація людей похилого віку), *hightism* (дискримінація людей високого зросту), *classism* (класова дискримінація), *ableism* (дискримінація щодо фізичних та розумових спроможностей) та ін. В США політична коректність поширилася навіть на мультиплікацію і проявляється в усуненні з дитячих мультфільмів персонажів та сцен, які вважаються образливими або політично некоректними. Зокрема, об'єктами цензури стали зображені в мультфільмах цигарки та алкоголь, а також некоректно представлені раса, стать і національність персонажів. Наприклад, із мультфільму 50-х років “Червона Шапочка” вирізали сцену, в якій вовк висловлює своє захоплення жіночими принадами Червоної Шапочки. Це, на думку американців, дискримінує жінок. Із класичного мультфільму Уолта Діснея “Фантазія”, знятого в 1940 році, вирізано сцену, в якій чорний кентавр прислуговує білому кентавру. Ножиці цензорів порізали навіть улюблений мультфільм дітей “Том і Джеррі”, в якому зникли епізоди, що були потрактовані як образливі для китайців, індіанців та негрів [2:9].

Окремо слід виділити розряд неprestижних, на думку мовців, професій, які в останні роки вимагають елевативної евфемістичної субституції: *butcher* стає *meat cutter (meat purveyor)*, *barmaid* – *beer-dispenser*, *rubbish-collector* – *garbologist (sanitation engineer)*, *teacher* – *educator*, *window-cleaner* – *glass maintenance engineer*, *hairdresser* – *hairologist (hair stylist, hair artist, coiffeur, tonsorial artist)* [9:74], *dentist* – *dental surgeon* чи *odontologist*, *real estate agent* – *realtor*, *press-agent* – *publicist*, *floor worker* – *aisle manager*, *hotel valet* - *tailor* [13], *second-hand car salesman* – *a used vehicle merchandizing coordinator*, *filing clerk* – *an information retrieval administrator* [11:10].

У словнику евфемізмів “NTC’s Dictionary of Euphemisms”[5] Енн Бертрам виділяє цілий розділ евфемістичних перифразів під назвою “Political Correctness”, який охоплює найбільш вживані в сучасній англійській мові евфемізми, виникнення яких продиктовано прагненням уникнути дискримінації індивіда. Не зважаючи на перший компонент терміна “політична коректність”, вживання тільки невеликої частини евфемізмів цієї групи пов’язане зі сферою політики. Після компонентного аналізу евфемізмів політичної коректності засобів масової інформації та словників евфемізмів Е.Бетрам, Р.Холдера та Х.Роусона ми визначили наступні особливості евфемізмів політичної коректності у порівнянні з референтом:

а) вживання гендерно нейтральних одиниць замість лексем з компонентами *man* та *woman* чи гендерно-прозорими компонентами. Аналіз “NTC’s Dictionary of Euphemisms” дозволив зробити вибірку близько 100 евфемізмів, для яких характерна вище зазначена заміна: у поданому нижче списку зліва подаються евфемізми політичної коректності, через тире, справа – одиниці, вживання яких, на думку мовців, дискримінує жінок чи чоловіків: *Britisher - Englishman, Englishwoman; Scot - Scotsman, Scotswoman; Hollander - Dutchman, Dutchwoman; first-year student - freshman; police officer, law enforcement officer - policeman; domestic engineer - housewife; camera operator - camera man; firefighter - fireman; night, flight attendant - steward, stewardess, air hostess; post person, letter carrier - postman, mailman; bar assistant, bar attendant - barmaid; chairperson - chairman, chairwoman; spokesperson - spokesman, spokeswoman; businessperson - businessman, businesswoman; member of Congress, representative - congressman, congresswoman; career politician - elder statesman; refuse collector, refuse disposal operative, street orderly, sanitary assistant - dustman, binman; community nursing officer - district nurse; access controller - doorman; residential adviser - housemother* та ін.;

б) ініціальне вживання лексеми *person: person with diabetes* (замінює лексему *diabetic*), *person with paraplegia* (замінює *paraplegic*), *person with a disability* (замінює *disabled person*), *person with a visual impairment* (замінює *blind person*), *person with a hearing impairment* (замінює *deaf person*);

в) постадвербіальне вживання лексем *advantaged, challenged* чи *disadvantaged* для евфемізації надлишку чи нестачі певної якості: *chronologically advantaged (old)*, *culturally advantaged (rich)*, *culturally disadvantaged* чи *economically disadvantaged (poor)*, *emotionally disadvantaged* чи *socially disadvantaged underachievers (mentally ill)*, *horizontally challenged* чи *quantitatively challenged (fat)*, *vertically challenged (short)*, *odourously challenged (smelly)*, *physically challenged (handicapped)*, *chemically challenged (drug addict)*, *biologically* чи *metaphysically challenged (dead)*, *educationally challenged (stupid)*;

г) уникання компонента *black* в будь-якому контексті: *blacklist* стає *denounce*, *blacksmith - farrier*, *black ball - ostracize*, *black sheep – outcast* [4:151], *urban black workers – temporary sojourners*, *bootblack – footwear maintenance engineer* [9:74-75];

д) ініціальна аббревіація початкового компонента з додаванням лексеми *word* (за аналогією з *F-word*): *L word (liberal)*, *O word (orphanages, old age)*, *T word (taxes)*, *N word (negro)* [10:17].

Оскільки евфемістичні субститути швидко втрачають свої евфемістичні властивості, асоціюючись в свідомості мовців з позначуваним поняттям, час існування евфемізмів, та евфемізмів політичної коректності зокрема, дуже короткий, “*Any euphemism ceases to be euphemistic after a time and the true meaning begins to show through*” [7:100]. Через багаторазове використання евфемізми втрачають здатність виконувати своє призначення, тобто послаблювати, нейтралізовувати реакцію на слово. Частота використання веде

до зміцнення асоціативних зв'язків між новим найменуванням і старим значенням і поступового перетворення внаслідок цього евфемізму в його протилежність – слово-табу [3:41]: *“Euphemisms are fragile organisms, surprisingly sensitive to the outside environment. Frequently they come to embody so fully the thing being euphemized that they themselves demand replacement”*[10:18]. Коли евфемізм набуває негативної конотації, виникає потреба замінити його вільним від негативних асоціацій евфемізмом-неологізмом, який або одразу витісняє попередній евфемізм зі вживання, або протягом деякого часу функціонує в мові паралельно зі старим субститутом. В евфемізмах політичної коректності це можна продемонструвати на прикладі евфемістичних ланцюгів (термін Х.Роусона). Евфемістичним ланцюгом вважатимемо ряд евфемізмів одного й того ж стигматичного денотата, розташованих в хронологічній послідовності заміни одного евфемізму іншим через втрату попереднім його евфемістичних властивостей (визначення автора). У поданих нижче евфемістичних ланцюгах евфемізми-синоніми, що вживалися в один і той самий хронологічний період часу, подаються через кому, а перехід від вживання одного евфемізму чи групи евфемізмів до іншого – через тире: *elderly – golden agers – senior citizens – gerontologically advanced* (люди похилого віку); *crippled – handicapped – disabled – differently abled - challenged – special* (з фізичними вадами); *dull – retarded – exceptional* (розумово відсталі); *undeveloped countries – developing countries – Third World* (бідні та відсталі країни); *mad – crazy, cracked – insane, lunatic – mentally deranged, mental – deranged, abnormal, subnormal, backward - developmentally challenged, developmentally disabled, developmentally delayed, mentally impaired* (з розумовими та психічними вадами) [3:65, 11:112, 9:72-73]; *funeral director – grief therapist – funeral service practitioner* (власник похоронного бюро); *black – darky – colored - Afro-American, non-white* (чорношкірий) [11:101]: *“‘Black’ is following ‘negro’ into the lexicon of the forbidden to be replaced by ‘African-*

American’ in the never ending search for a label without overtones” (The Economist, July 28, 1990); *needy – deprived - underprivileged – disadvantaged - culturally disadvantaged* (бідний) [4:151]: “*Poor children have disappeared, if not from the slums, then at least from the language. First, they became ‘deprived’, then ‘disadvantaged’, and finally ‘culturally disadvantaged’, as though they lacked nothing more serious than a free pass to Lincoln center*”. (Grace Hechinger, Wall Street Journal, 10/27/71).

Через те, що інколи евфемізми політичної коректності є абсурдними і застосовуються для субституції номінацій понять, які фактично не потребують евфемістичної субституції (*newly single* замість *divorced* чи *family planning* замість *birth control*), вони стають об’єктом насмішок чи жартів з боку носіїв мови. Прикладом цього можуть вважатися переписані політично коректною мовою казки Джеймса Фінна Гарднера “Politically Correct Bedtime Stories”, в передмові до яких автор, побоюючись звинувачень у порушенні правил політичної коректності, заздалегідь вибачається [1:9]: “*If, through omission or commission, I have inadvertently displayed any sexist, racist, culturalist, nationalist, regionalist, ageist, lookist, ableist, sizeist, speciesist, intellectualist, socioeconomicist, ethnocentrist, phallocentrist, heteropatriarchialist, or other type of bias, as yet unnamed, I apologize and encourage your suggestions for rectification*” [8:5].

Як демонструє емпіричний матеріал, явище політичної коректності спричинило утворення великої кількості евфемістичних субститутів. З одного боку, вони служать вербальними засобами уникнення будь-якого виду дискримінації та полегшують комунікацію на неприємні теми, а з іншого, особливо коли потреба в їх утворенні та застосуванні не досить яскраво виражені, - синонімами-неологізмами певних понять, що спричинює в мові явище “перелексикалізації”. В статті це було продемонстровано на прикладі евфемістичних ланцюгів. Оскільки в статті зроблено загальний аналіз впливу

явища політичної коректності на утворення евфемізмів, в майбутньому вважаємо за доцільне обмежити дослідження окремими лексико-семантичними розрядами евфемізмів, зокрема, евфемізмами політичної сфери.

Література

1. Алексеева І.О. Евфемізми як відображення соціальних змін: від позначення табу до етикетних форм та політичної коректності. // Мовні і концептуальні картини світу. Збірник наукових праць. №7. – Київ, 2002. – 590с.
2. «Експрес», №98 (3-10 липня 2003р.). – Львів: Видавнича група «Експрес». – 2003. – 20с.
3. Кацев А.М. Языковые табу и эвфемия. – Л., ЛГПИ им. А.И.Герцена, 1988. – 80с.
4. Тхір В.Б. Еволюція евфемістичних субститутів: наслідок дії закону послідовності //Культура народів Причорномор'я. №32. – Межвузовский центр «Крым», 2002р. – с.148 - 152.
5. Bertram A. NTC's Dictionary of Euphemisms. – NTC Publishing Group, 1998. – 314р.
6. Holder R.W.Oxford Dictionary of Euphemisms. – Oxford-New-York. Oxford University Press, 1995. – 474р.
7. Howard Ph. The State of the Language: English Observed. – London: H.Hamilton, 1984.- 180р.
8. Garner J.F. Politically Correct Bedtime Stories. – New York: Macmillan; Toronto: Maxwell Macmillan Canada; New York: Maxwell Macmillan International, 1994. – 79р.
9. Lawrence, J. Unmentionables and other euphemisms. – Gentry Books, London. – 1973. – 84р.
- 10.Murphy C. The E word. – The Atlantic Monthly. – N.Y. Sep, Vol. 278, Issue 3, 1996 – p.16-18.

11. Partridge E. Usage and Abusage. A Guide to Good English. – Harmondsworth: Penguin Books, 1978. – 380p.
12. Rawson H. Dictionary of Euphemisms and Other Doubletalk. (Revised Edition). – N.Y., Crown Publishers Inc. 1995. – 463p.
13. <http://www.bartleby.com/185/21.html>
14. <http://www-personal.umd.umich.edu/~nhughes/htmldocs/pc/html>